

УДК 371.13(410:477)1

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В АНГЛІЇ У СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Старостіна О.В.

Міжнародний гуманітарний університет (м. Одеса)

В статті аналізується міжнародний досвід розвитку систем підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії і Україні. Висвітлені основні шляхи розширення автономії освітніх установ управління освітою. Охарактеризовані тенденції до демократизації освіти Англії. Розглядається досвід децентралізації учбових закладів на прикладі Англії. Аналізується участь уряду у процесі розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів.

Ключові слова: професійна кваліфікація, освіта, процес навчання, виховання, модель управління.

Постановка проблеми. Будь-яка ідея, особливо ідея наукова; не може бути осмислена до кінця, поки вона не буде змальована на тлі знань тих витоків, з яких вона розвинулася, оскільки через минуле можна краще зрозуміти сьогодення і майбутнє. Дослідник вищої освіти Б. Яковлев переконаний, що «спираючись на знання, вміння та навички, сконцентровані в минулому досвіді, професійна майстерність як ніколи залежить від всебічної інтелектуальної екіпіровки, вільного володіння передовими технологіями, сучасного рівня моральної і правової культури» [5, с. 3]. Немає сумніву, що завдання, функції,

роль і місце педагога та, відповідно, вимоги до його професійної підготовки та розвитку професійної майстерності на різних історичних етапах становлення наукової світової спільноти суттєво змінювалися. Передові мислителі і педагоги всіх часів і народів (Я.А. Коменський, Д. Дідро, А. Дистервег та ін.) розглядали професіоналізм вчителів з позиції їх підготовки, оцінки діяльності, особистісних якостей та рівня майстерності.

К. Кларк, директор педагогічного інституту при Лондонському університеті (40-і рр. XX ст.), наголошував на необхідності розвивати у вчителів-професіоналів «критичне ставлення» до своєї

ролі і функції, а також всіляко сприяти зростанню їхньої зацікавленості у вивченні і розумінні історії педагогіки, як важливого засобу завершення підготовки дійсно професійного вчителя [7, с. 47]. Розглядаючи різні концепції професійної майстерності педагогічних кадрів в Англії, крізь призму історії, необхідно проаналізувати процес еволюції системи педагогічної освіти в Англії з моменту її виникнення до сучасного періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Генезис педагогічної освіти в Англії аналізували у своїх працях багато англійських дослідників (Л. Кохен, Д. Фіш, К. Рейд, М. Віліамс). На думку Г. Бернбаума, «...початкова педагогічна освіта є постійним предметом роздумів, інновацій та очевидних змін, однак саме так було і в 80-х рр, XIX-го століття, коли тільки зароджувалася сучасна система підготовки дипломованих педагогів» [6, с. 7]. Професор Ліверпульського університету Е. Стоунс зазначав, що «багато поточних нововведень прийшли до нас ще з XIX-го сторіччя» [10, с. 219].

В Англії з другої половини 60-х рр. XX ст. почалися процеси демократизації освіти. Після 80-х рр. XX ст. сформувався певний баланс інтересів між державою і суспільством, між керівними структурами та освітніми установами. В Україні ж перехід до демократичної моделі освіти розпочався з проголошенням незалежності у 90-х рр. XX ст. Саме з цього часу почали проявлятися тенденції до демократизації та зменшення авторитарності в управлінні освітою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна вітчизняна система підготовки педагогічних кадрів потребує модернізації та удосконалення. Мало дослідженими залишаються перспективи використання досвіду розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів Англії у системі педагогічної освіти України.

Формування цілей статті. З'ясувати перспективи використання історичного виміру досвіду розвитку професійної майстерності педагогічних кадрів в Англії у системі педагогічної освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Англії в 50-80-і рр. XX ст. відбулося закриття багатьох педагогічних коледжів, що призвело до скорочення кількості абітурієнтів і нестачі вчителів. Все це послужило поштовхом до розширення секторів університетської та не університетської освіти, спробам підвищити престижність професії, присвоєнню педагогічним коледжам статусу вищих навчальних закладів [3].

60-80-і рр. XX ст. в Англії характеризувалися конфронтацією і спорами між центральним урядом, вчителями та місцевими органами народної освіти, а також неолібералізації освіти. Ці події привели до приватизації та маркетизації, розвитку приватного сектора, що мало наслідком нерівне і добірне надання освітніх послуг, посилення расової, гендерної та класової ієрархії. У цей період (1960–1979 рр.) Е. Стоунс звертав увагу наукової спільноти на вивчення майбутніми педагогами основних психологічних закономірностей процесу навчання. У 1966 році він опублікував роботу під назвою «Introduction to Educational Psychology» (Вступ у психологію освіти) [8].

У 1968 році в Англії, разом з Дж. Хеслопом, Е. Стоунс розробив і оприлюднив «Концепцію

формування класів у Британській початковій школі» [9]. Пізніше у журналі «British Journal of Educational Psychology» (Британський журнал «Психологія освіти») Е. Стоунс публікує статтю «Verbal labeling and concept formation in primary school children» (Вербальні оцінки: концепції формування у початковій школі для дітей) [11] де звертає увагу на важливість заохочення дітей та вербального підкріплення їхніх досягнень у процесі навчання у початковій школі.

Е. Стоунс виявився своєчасним у своїх наукових передбаченнях, адже професійна кваліфікація вчителя зазнала модернізації у середині 70-х років XX століття. У цей час коледжі освіти, що готували вчителів в Англії, об'єдналися з інститутами вищої освіти і створили політехнічні університети [3]. Модернізації зазнали, передусім, структура і зміст освіти. Учитель після закінчення 3-х або 4-х річних курсів отримував не сертифікат, як це було до 70-х років XX століття, а перший науковий ступінь – бакалавр освіти. Для вчителів державного сектора професійна кваліфікація стала обов'язковою. Стандартні вимоги для надання фахової кваліфікації вчителя в період з 60-х до 80-х років включали: знання і розуміння змісту предмета, професійні цінності, досвід, взаємини з учнями, їхніми батьками і колегами, дисципліну, розуміння методики навчання, мети навчання, планування, ефективний результат, контроль і оцінка досягнень. До змісту курсів навчання були введені такі предмети, як історія педагогіки, психологія навчання, розвиток дитини, керування поведінкою [3, с. 16].

Робота Е. Стоунса «The color of complex learning. Concept formation in three ethnic groups» (Колір комплексного навчання. Концепція формування у трьох етнічних групах) [12], яка з'явилася у 1975 році також випередила свій час. Адже питання, які вивчалися автором стали злободенними для більшості науково-педагогічної спільноти тільки на наступному етапі розвитку педагогічної освіти в Англії.

У висновках дослідження «The color of complex learning. Concept formation in three ethnic groups» Е. Стоунс звертав увагу на те, що необхідним є ретельне вивчення методології в оцінці навчання дітей у різних етнічних групах. Проведений аналіз історично-педагогічних та психологічних джерел, доступних робіт Е. Стоунса, дозволяє стверджувати, що Англія подарувала світу видатного прогресивного вченого, який зміг не тільки спрогнозувати можливі зміни у системі освіти, а також й передбачити їхні наслідки.

У 1985 Міністерством освіти СРСР було опубліковано і прийнято до виконання у педагогічних вузах СРСР і запропоновано для реалізації в усіх інститутах удосконалення вчителів програму «Основи педагогічної майстерності». Московське видавництво «Педагогіка» у 1988 році випустило книгу «Учитель, якого очікують» [4], написану викладачами Полтавського педагогічного інституту за редакцією і авторською участю І.А. Зязюна. Книга вийшла невеликим тиражем (50 тис. прим.) і в Україну потрапила її мізерна кількість примірників. У цій книзі було відтворено всі новітні ідеї з підготовки та підвищення кваліфікації вчителя з їх практичною реалізацією.

Завдяки плідній роботі першій у СРСР кафедрі Педагогічної майстерності, за підтримки місцевих органів влади м. Полтави, здобув життєвість макаренківський комплекс-музей у с. Ковалівка, де на території колонії ім. О.М. Горького функціонував занедбаний на той час дитячий будинок. Цей комплекс-музей відкрили 13 березня 1988 року. ЮНЕСКО напередодні цієї дати оголосило 1988 роком А.С. Макаренка. Для відтворення духовної традиції, що стверджує Добро і Справедливість, чи, кажучи інакше, для виховання гармонійної особистості передусім необхідні не інструкції, нехай і найдосконаліші, а справжні Люди, здатні боротися за Ідеали і ними жити. Цього вчив і так жив автор «Педагогічної поеми». «Я люблю життя таким, як воно є. Воно прекрасне саме тому, що не практичне і не розраховане за егоїзмом, що в ньому є боротьба і небезпеки, є страждання і думки. Я живу тому, що люблю життя, люблю дні і ночі, люблю боротьбу і люблю дивитись, як зростає Людина, як вона бореться з природою, в тому числі і зі своєю власною природою. Я переконаний, що люди... навчаться жити краще і довше, але все одно вони завжди житимуть приблизно так, як і я, з тією ж повнотою радості і горя, тобто повнотою відчуттів... Найголовніше – треба вміти бачити чарівність сьогоднішнього і завтрашнього дня... У людини має бути єдина професія – вона повинно бути великою і справжньою Людиною» (з листа А.С. Макаренка вихованцеві Ф. Борисову) [2, с. 142].

У 70-80-і рр. ХХ ст. в Англії виникла необхідність у вчителях, здатних навчати і виховувати рівноправних громадян британського демократичного суспільства. Реформа системи підвищення кваліфікації вчителів в Англії, здійснена у 80-х роках минулого століття, викликала перегляд як змісту, так і методів навчання при підвищенні кваліфікації. Орієнтація тільки на спеціально-предметну підготовку та інформаційний підхід у навчанні не принесли бажаних результатів. Поведінковий підхід став альтернативою інформаційному навчанню, догматизм і схоластичність якого нікого більше не могли задовольнити. В якості центрального завдання навчання при підвищенні кваліфікації було оголошено «зміну», «поліпшення», «перебудову» професійної поведінки педагога, спрямованої на розвиток професійної майстерності, професіоналізму. Підґрунтям ідеї зміни поведінки не на основі знань, а на основі практичних умінь було закладено глибокий зміст: чим більше знань і умінь педагог перетворить на автоматизовані навички, які не потребують роздумів для ефективної діяльності, тим більше він «звільнить свою голову» для роздумів над складними нетривіальними педагогічними ситуаціями.

Професіоналізм у цьому випадку не є перешкодою творчості, вважали прихильники поведінкового підходу, а потужний його союзник. До рівня навичок і умінь передбачалося доводити лише практично найважливіші. Але доводити так, щоб педагоги-професіонали працювали впевнено, надійно, стабільно: «нам потрібно сьогодні не так «хомо сапієнс» – людина розумна, скільки «хомо хабіліс» – людина уміла. Це в першу чергу стоїть у вчителя» [1, с. 75]. Увагу широкого кола

фахівців Англії, що працюють у галузі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, у 80-ті роки було залучено до розробки програм і курсів, що дозволяють удосконалювати педагогічну професійну майстерність, підвищувати професіоналізм вчителів. Однак, побудова програм та їх реалізація залежали передусім від прийнятого авторами теоретичного напрямку в педагогіці.

В Україні у 90-і рр. ХХ ст. відбулося скорочення державного бюджету, почалася орієнтація на розвиток ринку як засобу підвищення ефективності, почався перехід від тоталітарної моделі управління до демократичної, який змінив цілі і завдання української системи освіти. Цінним стало виховання вільної людини, культурного суб'єкта власної діяльності, який спроможний свідомо і самостійно приймати рішення, здатний здійснювати перетворення на принципах демократизму та гуманізму.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Механізми управління систем підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні і Англії мають як загальні, так і відмінні риси в управлінському підході. Історично сформовані різні за структурою системи управління освітою; тенденції до демократизації освіти і розширення автономії освітніх установ; самотніть систем оцінювання якості освіти; своєрідність участі громадськості в управлінні освітою.

Проаналізувавши роботи авторів з проблеми управління системою педагогічної освіти в Англії, можна прийти до висновку, що до 90-х рр. в Англії переважав високий ступінь децентралізації, а до кінця ХХ століття система управління стала характеризуватися процесами «децентралізації – централізації» у зв'язку зі збільшенням ролі уряду країни. В Україні, навпаки, до 90-х рр. було переважно тоталітарне управління, надцентралізація, лише до кінця ХХ століття стали виявлятися перші ознаки децентралізації управління освітою.

До 80-х рр. ХХ ст. у педагогічній освіті Англії не було виявлено процесів демократизації, а права і захищеність її працівників були підірвані; після 80-х рр. намітилися тенденції до демократизації освіти, інформація про результати педагогічної освіти стала надбанням громадськості; сформувався певний баланс інтересів між державою і суспільством, між керівними структурами та окремими освітніми установами.

Якщо до 80-х рр. в Англії переважала низька автономія навчальних закладів, навчальних планів, освітнього процесу та його оцінювання, то до кінця ХХ століття відбувається розширення автономії: освітні установи отримують не тільки свободу від урядового втручання, а й певну самостійність. В Україні до 90-х рр. освітні установи володіли низьким рівнем інституційної автономії. Певна автономія навчальних закладів намітилася з прийняття законів «Про освіту» (1992 р) та «Про вищу освіту», відбулася часткова відмова від державного планування кількості прийому студентів, а також кількості та змісту спеціальностей.

В Англії у другій половині ХХ в. у зв'язку з існуючою орієнтацією на потреби споживачів, були відсутні єдині державні навчальні плани або стандарти. Однак, поряд з цим, в деяких автономних регіональних відомствах розроблялися

свої навчальні плани. У 1998 р був опублікований перелік загальних стандартів з підготовки вчителів, який змінив структуру контролю та оцінювання якості освіти.

В Україні до середини 90-х рр. ХХ ст. були відсутні освітні стандарти, система моніторингу якості діяльності ВНЗ та підготовки фахівців. У 1994–1996 рр. було розроблено перше покоління стандартів, з'явилася система гарантії якості освіти. Незважаючи на виконану роботу, цілісна

система оцінки моніторингу якості освіти в Україні продовжує розроблятися та удосконалюватися.

Відтак, у теперішній час, вітчизняна система педагогічної освіти потребує модернізації, в свою чергу, англійський досвід може бути успішно застосований у вітчизняній системі підготовки педагогічних кадрів з урахуванням соціально-політичних, економічних і культурних умов, історично сформованих норм і традицій організації педагогічної освіти.

Список літератури:

1. Гаргай В.Б. Развитие системы повышения квалификации учителей в Великобритании (конец XIX – конец XX вв.) : дисс. д-ра. пед. наук : 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики, Новосибирск / Гаргай Виктор Богданович – 2006. – 446 с.
2. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
3. Соколова А.В. Професійна підготовка вчителя у системі педагогічної освіти Англії і Шотландії [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Соколова Алла Вікторівна ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. – О., 2008. – 201 с.
4. Учитель, котрого ждуть / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос и др.; под ред. І.А. Зязюна. – М.: Педагогіка, 1988. – 152 с.
5. Яковлев Б. Испытание временем // Высшее образование в России. – 1998. – № 4. – С. 3–4.
6. Bernbaum G. A history of postgraduate initial teacher education in England and Wales, 1880–1980 / G. Bernbaum, H. Patrick and K. Reid // Rethinking teacher education / ed. by D. Hopkins and K. Reid. – L., 1985. – 300 p.
7. Clarke K. Speech to the North of England Education Conference, mimeo. – 1992. – 310 p.
8. Stones E. Introduction to Educational Psychology. – L., 1966. – 46 p.
9. Stones E., Heslop J.R. The formation of class concepts in British primary school children. – British Journal of Educational Psychology, 1968. – 164 p. November.
10. Stones E. Under what influences? / E. Stones / Journal of Education for Teaching. 1992. – V. 18, № 3. – P. 219.
11. Stones E. Verbal labeling and concept formation in primary school children. – British Journal of Educational Psychology, 1971, November. – P. 119–128.
12. Stones E. The Color of Complex Learning. Concept formation in three ethnic groups / Edgard Stones // Research Intelligence, 1975, Winter. – 2, P. 5–10.

Старостина О.В.

Международный гуманитарный университет (г. Одесса)

ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОПЫТА РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ В АНГЛИИ В СИСТЕМЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье анализируется международный опыт развития системы повышения квалификации педагогических кадров в Англии и Украины. Освещены основные пути расширения автономии образовательных учреждений управления образованием. Охарактеризованы тенденции к демократизации образования Англии. Рассматривается опыт децентрализации учебных заведений на примере Англии. Анализируется участие правительства в процессе развития профессионального мастерства педагогических кадров.

Ключевые слова: профессиональная квалификация, образование, процесс обучения, воспитание, модель управления.

Starostina O.V.

International Humanitarian University (Odessa)

PERSPECTIVES TO USE EXPERIENCE TO DEVELOP A PROFESSIONAL MASTERNITY OF PEDAGOGICAL PERSONS IN ENGLAND IN THE PEAGOGICAL EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE

Summary

The article analyzes the international experience of development of systems for improving the qualification of teaching staff in England and Ukraine. The main ways of expanding autonomy of educational institutions of education management are highlighted. The tendencies towards the democratization of education in England are described. Examined the experience of decentralization of educational institutions on the example of England. The participation of the government in the development of professional skills of teaching staff is analyzed.

Keywords: professional qualification, education, process of education, education, model of management.